

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

Кафедра спеціальної освіти

**ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ
ПОРУШЕННЯМИ ДО ОПАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВИМИ
НАВИЧКАМИ В УМОВАХ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЗАКЛАДУ**

Кваліфікаційна робота (проєкт)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти
213-М групи

Спеціальності 016 Спеціальна освіта
Спеціалізації 016.02

Олігофренопедагогіка

Освітньо-професійної (наукової)

Програми Спеціальна освіта

Черненко Анастасія Дмитрівна

Керівник: к.п.н., проф. Пермінова Л.А.

Консультант: ст. викл. Дрозд Л.В.

Рецензент: к. біол. н., доцентка

Васильєва Н.О.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичний аналіз розвитку соціально-побутових навичок у дітей з інтелектуальними порушеннями.....	7
1.1. Психолого-педагогічні аспекти розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями.....	7
1.2. Особливості навичок соціально-побутового орієнтування у дітей з труднощами у навчанні в умовах реабілітаційного закладу.....	12
РОЗДІЛ 2. Дослідження стану соціально-побутової адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах реабілітаційного закладу.....	17
2.1. Організація дослідження щодо опанування соціально-побутових навичок в умовах реабілітаційного закладу для дітей з інтелектуальними порушеннями.....	17
2.2. Результати дослідження проблематики соціально-побутової адаптації дітей з труднощами у навчанні.....	18
РОЗДІЛ 3. Рекомендації щодо покращення опанування соціально-побутових навичок у дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах реабілітаційного закладу.....	26
3.1. Методичні рекомендації щодо опанування соціально-побутових навичок в умовах реабілітаційного закладу.....	26
3.2. Аналіз результатів впровадження методичних рекомендацій в практику роботи реабілітаційного закладу при роботі з дітьми з труднощами у навчанні.....	27
ВИСНОВКИ.....	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	33
ДОДАТКИ.....	37
Додаток А. Анкетне опитування «Основні проблеми соціально-побутової адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями».....	37

Додаток Б. Анкетне опитування: «Підвищення якості соціальної підтримки дітей з інтелектуальними порушеннями».....	40
---	----

ВСТУП

Актуальність дослідження.

На теперішній час значно зросла зацікавленість щодо проблематики соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Унаслідок толерантності в суспільстві та визнанням усіх дітей з певними труднощами у розвитку, закріпилися цінності особистості людини ознаменувалися у світі процесами, пов'язаними з демократизацією спеціальної освіти. Завданням педагогів, спеціальних психологів, соціальних працівників є допомога такій категорії дітей соціалізуватися з огляду на особливості дітей з інтелектуальними порушеннями. Тому надання кваліфікованої психолого-педагогічної допомоги дітям даної категорії є одним з напрямків сучасної спеціальної освіти. Суттєвим аспектом є формування соціально-побутових навичок, що направлені на самообслуговування та адаптацію даної категорії дітей.

Потрібно також враховувати соціально-економічний прогрес, який сприяє швидшому формуванню навичок, проте виникають труднощі з оволодінням нових соціально-побутових навичок, що необхідні для життя: користування мобільними приладами, комп'ютером, сучасними побутовими приладами тощо.

Дана проблема є досить висвітленою в науковій літературі, зокрема працях науковців української спеціальної освіти. Тенденції дитиноцентризму прослідковуються у працях С. Миронової, О. Глоби, В. Синьова, Є. Синьової, А. Шевцова, М. Шеремет та інші [17, 23, 32].

Корекції інтелектуальних порушень, зокрема аутизму присвячені роботи В. Ничипоренко, К. Островської, В. Тарасун, А. Хворової, Н. Базими, Т. Скрипник та інші [7, 13, 34].

Ця проблема актуальна на сьогоднішній день, оскільки діти з інтелектуальними порушеннями становлять близько 1,5% загальносвітової дитячої популяції.

Зв'язок роботи з планами, науковими програмами, темами: саме дослідження для написання і оформлення кваліфікаційної роботи виконані відповідно до напрямку науково-дослідної роботи кафедри спеціальної освіти педагогічного факультету Херсонського державного університету «Зміст і технології навчання в системі спеціальної освіти та інклюзивному освітньому середовищі» №0119U101727 від 22.11.2019 р.

Мета кваліфікаційної роботи – теоретично обґрунтувати та визначити особливості підготовки дітей з інтелектуальними порушеннями до опанування соціально-побутових навичок в умовах реабілітаційного закладу.

Завдання:

1. Теоретично проаналізувати та обґрунтувати особливості опанування соціально-побутових навичок у дітей з інтелектуальними порушеннями.
2. Провести дослідження стану соціально-побутової адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах реабілітаційного закладу
3. Розробити методичні рекомендації щодо опанування соціально-побутових навичок в умовах реабілітаційного закладу для дітей з інтелектуальними порушеннями

Об'єкт дослідження. Процес опанування соціально-побутовими навичками дітьми з інтелектуальними порушеннями в умовах реабілітаційного закладу.

Предмет дослідження. Методи та прийоми до підготовки опанування соціально-побутовими навичками у дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах реабілітаційного закладу.

Наукова новизна отриманих результатів. Розширити та доповнити теоретичні уявлення про особливості розвитку соціально-побутових навичок у дітей з інтелектуальними порушеннями. Доповнити теоретичні відомості

про можливі методи, форми та прийоми застосування соціальних та побутових навичок у дітей з інтелектуальними порушеннями.

Практичне значення одержаних результатів. Основні результати та концептуальні висновки дослідження дозволяють розширити уявлення про соціально-побутову адаптацію дітей з інтелектуальними порушеннями. Матеріали дослідження можуть бути використані при читанні курсів із спеціальної освіти, соціально-побутової реабілітації, а також будуть корисні в системі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців із спеціальної психології та педагогіки.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження, що представлені в кваліфікаційній роботі ввійшли до збірки наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інтеграція науки і практики в умовах модернізації спеціальної освіти України» (Івано-Франківськ, 23-24 березня, 2023 рік). Тези доповіді представлені на тему: «Соціально-побутові навички дітей з інтелектуальними порушеннями».

Структура роботи. Кваліфікаційна робота викладена на 42 сторінках друкованого тексту. Має таку структуру: вступ, три розділи, висновки та список використаної літератури.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

1.1. Психолого-педагогічні аспекти розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями

Розглядаючи питання, щодо особливостей дітей з інтелектуальними порушеннями, можна визначити що проблематика є надзвичайно актуальною, так як дітей з аспектами саме інтелектуальних порушень велика кількість.

Досліджуючи проблематику досліджень інтелектуальних порушень, можемо зазначити, що саме Л.С.Виготський є одним із найвидатніших вчених, який вніс своїми дослідженнями достатньо вагомий внесок у розвиток спеціальної психології. Розглядаючи його теорію суспільно-історичного походження вищих психічних функцій людини, він зазначав, що за допомогою особливих знарядь «духовного виробництва» відбуваються специфічно людські психічні процеси. Виходячи з цього, спочатку культурні засоби формуються у суспільній діяльності та потім взаємоперетворюються в індивідуальні психологічні засоби опанування власною поведінкою. Мовлення виступає універсальним аспектом, який здійснює керівництво поведінкою, адже регулююча функція відбувається завдяки взаємозв'язку мислення та мовлення, так як ці процеси є порушеними при інтелектуальних порушеннях. Л. С. Виготський зазначав, що "інтелектуальні порушення мають саме соціальну природу, оскільки перешкоджають соціальній адаптації, тому й компенсація повинна мати соціальну спрямованість" [10, 14, 15].

На сьогодні, визначено безліч понять, стосовно інтелектуального порушення багатьма видатними вченими в спеціальній психології. Інтелектуальне порушення характеризується стійким порушенням пізнавальної діяльності, яке в свою чергу обумовлене саме органічним ураженням центральної нервової системи. Перебіг розвитку дитини при порушеному розвитку інтелекту супроводжується також й певними аспектами порушень фізичного розвитку, вольових, поведінкових та емоційних аспектів [4, 9, 22]

Інтелектуальні порушення є саме системним порушенням у пізнавальній діяльності. У дітей з інтелектуальними порушеннями, які мають не прогресуючий характер, прослідковується особливість до поступового пізнавального розвитку, хоча із значними труднощами. Дана особливість в розвитку не зменшує можливості бути повноцінними членами суспільства, мати власні перспективи розвитку, працювати. Інтелектуальним порушенням слід вважати особливим розвитком дитини, який в свою чергу не вичерпує всіх її потенційних можливостей.

Сучасні уявлення щодо інтелектуальних порушень характеризуються наявністю загальновиокремлених ознак, наявністю дифузного органічного ураження кори головного мозку; стійкістю даного пошкодження, яке обумовлене органічним порушенням мозку; похибки у розвитку пізнавальної діяльності, що проявляється у порушеннях не лише психічних процесів (увага, сприймання, уява, відчуття), а й інших вищих психічних процесів (мислення, пам'ять, мовлення).

Але на сьогодні, деякі науковці дотримуються думки, що не має бути органічне пошкодження кори головного мозку обов'язково при інтелектуальних порушеннях. Беручи до уваги вже найбільш часто причини, які визначають педагогічну занедбаність. Це в свою чергу може спровокувати незворотні зміни у вищій нервовій діяльності (ВНД), а також несприятливі умови виховання. В залежності від часу виникнення та плинності Взагалі можна виділити два види інтелектуальних порушень:

олігофренія, яка зазвичай проявляється до 3 років, та другий вид – деменція, особливості прояву після 2-3 років.

У дітей з порушеннями інтелекту можуть спостерігатись прояви різного ступеню ураження, але все залежить від пошкодження кори головного мозку. Ступені зазвичай проявляються від легкого до глибокого. Розглядаючи дітей саме з легким ступенем інтелектуального порушення, можна відмітити те, що дана категорія дітей здатна до засвоєння знань, умінь та навичок майже в повному обсязі, і можуть навіть йти на контакт зі своїми однолітками. Якщо характеризувати дану категорію дітей у більш зрілому віці, можна відмітити, що діти з легким ступенем інтелектуального порушення можуть працювати і займати певну роль у соціумі, але допомога хоч і не значна їм все одно буде необхідна [23, 29, 34].

Досліджуючи питання, щодо інтелектуальних порушень у дітей, то відмічається тенденція збільшення даної категорії дітей саме з легким ступенем інтелектуального порушення. Лише маючи повну інформацію щодо розвитку та особливостей даної категорії дітей, можна вплинути та покращити частково стан дітей в певних аспектах розвитку.

Не менш важливим є той факт, що діти з інтелектуальними порушеннями в міру певних похибок в розвитку пізнавальних процесів, мають значно зменшений інтерес до будь-якої діяльності на відміну від своїх однолітків. Це може проявлятись навіть у швидкій зміні або переключенні з одного виду діяльності на інший, також диференціація сприймання і звичайно темп сприймання та переключення досить повільний на відміну від однолітків. Під час навчання дітей з інтелектуальними порушеннями, значною мірою знижений темп розрізнення схожих слів за звучанням, слів та словосполучень, діти часто плутають предмети, цифри, не можуть зорієнтуватись якщо літери будуть нагадувати цифри і навпаки. Часто проявляється, те що діти не можуть виокремити загальне від другорядного, що веде до певних аспектів більш звуженого сприймання в будь-якій діяльності. Можна відмітити, що даний процес носить такий характер, тому

що активність сприймання має досить значні похибки у розвитку. Відповідно, беручи до уваги вище зазначене можна дійти висновку, що даний процес сприймання має носити певні аспекти допомоги та корегування даного процесу [19].

Мислення даної категорії дітей характеризується проявами некритичності. Тобто діти з інтелектуальними порушеннями в певній мірі не в змозі помічати свої помилки, характерна значно знижена регулююча роль, що веде до значних похибок в активації інтелектуальних процесів. Абсолютно всі інтелектуальні процеси у дітей даної категорії мають прояви своєрідності, так як вони не достатньо сформовані. Діти не можуть встановлювати зв'язки між предметами, а також виділяти їх окремі частини. Це і свідчить в свою чергу про певну своєрідність процесу синтезу, а також аналізу в цілому. Тому доцільним є певна допомога дітям у якісному аналізі та синтезі в предметах, або в явищах, так як вони самі не в змозі зробити дані процеси якісно [7, 21].

Описуючи аспекти пам'яті дітей з інтелектуальними порушеннями, слід зазначити що даний процес має свої особливості. До характерних особливостей можна віднести, прояви достатньо великої кількості помилок при відтворенні словесного матеріалу, зі значним запізненням формується довільне запам'ятовування, відмічається важкість усвідомлення і запам'ятовування внутрішніх логічних зв'язків, краще запам'ятовуються зовнішні, а іноді частково сприймаються візуальні ознаки явищ або предметів. Через значну перевагу нервової системи та загальну її слабкість, у даної категорії дітей спостерігається прояви епізодичного забування певного матеріалу. У дітей з інтелектуальними порушеннями процеси уваги проявляються в неточності, а також у фрагментарності [2, 11, 17,].

Притаманні значні похибки уваги у дітей з інтелектуальними порушеннями, є прояви досить повільного переключення, значні труднощі щодо стійкості та розподілу уваги. Під час навчання спостерігається слабкість довільної уваги, не здатність зосереджуватись на певному об'єкті

або навіть виді якоїсь діяльності, що супроводжується достатньо частою зміною об'єктів уваги які зацікавили дитину з інтелектуальними порушеннями.

Мовлення також носить певні аспекти порушень, як граматичної так і лексичної, фонематичної сторін мовлення, відповідно значною мірою є похибки у всіх сторін мови. У спілкуванні спостерігається значне зниження у потребі, також притаманні труднощі у читанні, і відповідно у письмі.

Не менш важливим психічним процесом у розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями є емоційно-вольова сфера. Вона в свою чергу має деякі особливості, часто проявляється нестійкістю емоцій, певними переживаннями, але вони носять поверхневий характер. Зазвичай емоційний стан у даної категорії дітей дуже не стабільний, і може проявлятися від максимального рівня збудливості до мінімальної загальмованості даного процесу, і навпаки. Перераховані аспекти психолого-педагогічних особливостей дітей з інтелектуальними порушеннями на різних етапах розвитку є результатом органічного ураження і відповідно носять стійкий характер. В залежності від часу ураження і можна виокремити ступінь інтелектуального порушення, і відповідно проектувати в подальшому, які саме аспекти психолого-педагогічного впливу необхідно використовувати [12, 24]

Позитивна динаміка в розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями можлива лише за умови чіткого визначення особливостей дитини даної категорії, і чітко організованого процесу в наданні психолого-педагогічної підтримки на всіх етапах розвитку. В Україні Законом про освіту для дітей з особливими освітніми потребами чітко визначено алгоритм вибору закладу освіти, в якому може перебувати дитина. Нещодавно набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України, що регулює організацію інклюзивного навчання, що відповідно має вплив і на перебування дітей з інтелектуальними порушеннями в закладах освіти. Адже, якщо говорити про

дітей даної категорії без сумісних похибок в розвитку крім інтелектуальних порушень, то рівень підтримки буде перший або другий [1, 2, 3, 26].

Фахівцям, які будуть працювати з дітьми з інтелектуальними порушеннями необхідно володіти ключовими аспектами в розвитку на різних етапах під час своєї роботи. Лише знаючи особливості даної категорії дітей можна надати їм комплексну і своєчасну підтримку психолого-педагогічного супроводу на різних етапах, яка буде супроводжуватись позитивним результатом в подальшому. Але зважаючи на всі труднощі під час супроводу дитини з інтелектуальними порушеннями, лише злагоджена робота команди фахівців дасть гарний результат, як в закладах спеціальної так і інклюзивної освіти [6, 27, 28].

Під час роботи фахівців в інклюзивно-ресурсному центрі, важливо чітко розмежовувати особливості саме інтелектуальних порушень, так як їх часто плутають із затримкою психічного розвитку. Хоча ці поняття мають ряд відмінностей один від одного, але бувають випадки коли їх можуть плутати.

Одним з ключових складових успішного розвитку дитини з інтелектуальними порушеннями є своєчасне підключення відповідних фахівців з залежності від ступеня інтелектуального порушення. І звісно, налагодження контакту з батьками або опікунами дитини, так як вони є найактивнішими учасниками для закріплення умінь, знань та навичок дитини з інтелектуальними порушеннями в час, поза межами занять.

Після вивчення питання щодо особливостей психофізичного розвитку учнів з інтелектуальними порушеннями можна стверджувати, що процес їхнього навчання має свої певні особливості. Тому варто зауважити, що корекційна робота з дітьми з інтелектуальними порушеннями має носити системний та комплексний характер з використанням компенсуючих можливостей дітей. Ключовими завданнями є максимальне подолання похибок у пізнавальній діяльності і емоційно-вольовій сфері дітей даної

категорії, соціальної адаптації в умовах сучасного суспільства, а також підготовки їх до участі в продуктивній праці в майбутньому.

1.2. Особливості навичок соціально-побутового орієнтування у дітей з труднощами у навчанні в умовах реабілітаційного закладу

В сьогоднішніх умовах війни, питання соціально-побутового орієнтування у дітей з інтелектуальними порушеннями викликає досить багато обговорень. Говорячи про формат онлайн-занять в реабілітаційних закладах, можна відмітити складність саме дистанційного навчання важливих навичок, які будуть актуальними для дітей з інтелектуальними порушеннями. Сьогодні диктує необхідність вирішувати проблеми соціальної адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями до сучасного середовища.

В. Синьов, І. Бех, Л. Тищенко, А. Міненко, І. Татяничикова, Ю. Галецька, В. Бондар, Б. Пінський, Миронова С., А. Висоцька, О. Маллер, Д. Шульженко, О. Гаврилов, І. Гладченко, І. Дмитрієва, Н. Макарчук, В. Мачихіна, Г. Мерсіянова, С. Мирський, Н. Павлова, М. Супрун, О. Хохліна, О. Чеботарьова, S. Vochner, F. Campbell та багато інших науковців досліджували питання соціальних та практичних аспектів навчання дітей з інтелектуальними порушеннями, саме як одну з провідних структурних компонентів освіти та їх соціалізації на майбутнє соціальне спрямування[3, 18, 20, 25, 31,].

Шляхи розбудови сучасної України пов'язані новим новими стандартами щодо впровадженням сучасної освітньої реформи. Для надання рівноправних освітніх послуг дітям з інтелектуальними порушеннями, досить важливим є саме створення відповідних умов. Беручи до уваги фізичні,

сенсорні, особистісні та пізнавальні здібності дітей з інтелектуальними порушеннями, можна сміливо стверджувати, що найбільш досконалою та своєчасною, в цьому сенсі, є підготовка дітей саме в умовах реабілітаційного закладу.

Г.Савицька, Л.Дробот, Г.Мерсіянова, С.Конопляста, В.Бондар, Ю. Галецька та багато інших видатних педагогів-дефектологів, психологів займалися проблемою соціально-побутового орієнтування дітей з інтелектуальними порушеннями [5, 6, 19, 33].

Соціально-побутове орієнтування дітей даної категорії має ряд особливостей, які обумовлені як порушеннями пізнавальної діяльності та своєрідністю формуванням особистості дитини, так і з істотними похибками в процесі навчання їх соціально-побутового орієнтування, зазначала С. Конопляста.

Щодо умов формування соціально-побутових навичок у дітей з інтелектуальними порушеннями Ю. Галецька зазначала, що саме за рахунок використання прийомів корекційно-виховного процесу та сучасних методів може бути досягнутий результат покращення.

Г. Савицька відмічала, що забезпечення достатнього рівня формування в учнів з особливими освітніми потребами загальних норм та правил соціальної поведінки, відбувається за умов системного використання на уроках, заняттях соціально-побутового орієнтування з наголошенням на практичність в повсякденному житті.

Соціально-побутове орієнтування дітей з інтелектуальними порушеннями розвитку значною мірою ускладнене в силу похибок їх пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, тощо. У них виникають труднощі у засвоєнні навичок орієнтування у суспільному житті: вмінні користуватися громадським транспортом, навиками спілкування, використання табличок, покажчиків, навичками поведінки в громадських місцях, магазинах. Лише за умови цілеспрямованого навчання і виховання у відповідних закладах освіти, діти з інтелектуальними порушеннями зможуть

досягти аспектів самостійного засвоєння елементарних соціальних та побутових навиків [8, 16, 33].

У навчанні дітей з інтелектуальними порушеннями значне місце займають ігрові прийоми і методи: дидактичні, сюжетно-рольові, ігрові ситуації і сюрпризні моменти, важливо відмітити що для дітей з інтелектуальними порушеннями краще очний формат занять.

Ключові аспекти роботи спочатку спрямовані на формування сприйняття дітьми необхідних відомостей, дій і прийомів, і тільки згодом можна переходити застосування на практиці. Сьогодні сміливо можна відмітити, що не існує двох дітей з абсолютно однаковими можливостями в будь-яких аспектах її розвитку, навчання та виховання, тому ключовою метою для формування соціально-побутових компетентностей у дітей з інтелектуальними порушеннями є визначення особливостей і можливостей дитини перед початком роботи.

Зазначаючи саме основні завдання з формування в учнів з інтелектуальними порушеннями соціально-побутових навичок, можемо відмітити, що для успішної реалізації необхідно дотримуватись певної послідовності у вивченні відповідних тем. Вивчаючи дане питання можемо зазначити, на що необхідно звертати увагу першочергово на уміння спілкуватись: відповідати і ставити питання в конкретній ситуації, звертання за проханням, вітатися, дякувати, особиста гігієна, елементарна організація харчування, навички догляду за житлом, догляд за одягом, взуттям та іншими предметами побуту; і т.п.; емоційно-позитивного ставлення до оточуючих, уявлення і знання про правила культури поведінки і взаємини з однолітками або дорослими, накопичення відповідного досвіду.

Соціальна інтеграція та адаптація дітей з інтелектуальними порушеннями є одним із основних завдань та ключовою метою корекційної роботи реабілітаційних закладів. Повноцінна адаптація дитини з інтелектуальними порушеннями в соціум в певній мірі залежить від організації власного побуту, навичок життєвої та соціальної компетентності,

підготовки дітей до самостійного життя. Цей процес відбувається шляхом формування у них відповідних знань та практичних умінь. Крім того, також уміння вирішувати необхідні побутові завдання.

Після роботи в реабілітаційному закладі з дітьми з інтелектуальними порушеннями, можу зазначити, що найважливішим та найефективнішим в роботі є:

- застосування різних форм удосконалення засобів наочності;
- важливо проводити заняття в ігровій формі для дітей, а також застосовувати приклади з повсякденного життя;
- творче та послідовне використання засобів наочності на всіх етапах уроку або занятті;
- в процесі виконання програмних завдань, необхідно закріплювати практичні уміння побутового змісту.

Соціальна адаптація являє собою беззупинний процес, в якому особистість має взаємодіяти з суспільством. Соціальна адаптація, що дозволяє особі активно Розглядаючи соціальну адаптацію можна з боку включення в різноманітні елементи соціального середовища, що є одним з механізмів соціалізації [6, 7].

У дитини з інтелектуальними порушеннями самостійно не відбувається формування соціально-побутових навичок, а навпаки даний процес потребує спеціально організованої педагогічної роботи. Можна сміливо стверджувати, що саме в ігровій формі можна проводити заняття для дітей з інтелектуальними порушеннями з соціально-побутового орієнтування, використання відео-матеріалів та мультфільмів саме тих, які стосуються базових соціально-побутових навичок. Але слід пам'ятати, що лише комплексний підхід може дати позитивний результат, і звісно багаторазове повторення з використанням пам'яток (асоціативних карток з різними тематиками) для дітей з інтелектуальними порушеннями, які будуть слугувати як підказки для дітей в подальшому.

Важливо також враховувати, що заняття проходять з захопленням тоді, коли вони проводяться в спеціально підготовлених умовах, де можна теорію підкріпити практикою з демонстрацією вже набутих та сформованих навичок в тій чи іншій темі. Для легкого засвоєння матеріалу стосовно пристосування до соціальних проблем у побуті, необхідно залучати найефективніші методики і програми для формування соціально-побутових навичок у дітей з інтелектуальними порушеннями.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В УМОВАХ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЗАКЛАДУ

2.1. Організація дослідження щодо опанування соціально-побутових навичок в умовах реабілітаційного закладу для дітей з інтелектуальними порушеннями

Для діагностики основних проблем під час соціально-побутової адаптації в умовах реабілітаційного закладу у дітей з інтелектуальними порушеннями було проведено дослідження: «Основні проблеми соціально-побутової адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями».

Під час дослідження був створений анкетний опитувальник на базі Київського центру реабілітації дітей з інвалідністю м. Києва. Загалом в ньому перебувають діти віком від 2 до 18 років з особливими освітніми потребами. Досліджуючи дану проблематику, ми вирішили здійснити певний моніторинг особливостей надання соціально-побутової адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями за допомогою визначення загальних

проблем, які постають перед фахівцями в умовах даного закладу. Основу нашої вибірки становили 8 респондентів (фахівці, які залучені до роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями). Респондентам було запропоновано анкету, що складається з 10 питань (Додаток А, Б).

Метою діяльності даного реабілітаційного центру є:

- здійснення освітньої діяльності по спеціальним програмам, відповідно до статуту реабілітаційного закладу;
- створення комплексу умов, що забезпечують корекцію похибок у розвитку, психолого-педагогічну та медико-соціальну корекцію, повноцінну соціалізацію та інтеграцію у суспільство дітей з інтелектуальними порушеннями;
- створення комплексу умов, що забезпечують отримання якісної освіти.

В даному закладі працюють фахівці різного профілю, які мають практичне спрямування для повноцінного надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами в умовах сьогодення.

2.2. Результати дослідження проблематики соціально-побутової адаптації дітей з труднощами у навчанні

Вчителям, вихователям, педагогам-психологам було запропоновано опитування, направлене на визначення труднощів в соціально-побутовій адаптації у дітей з інтелектуальними порушеннями.

При відповіді на перше питання було виявлено відповідне співвідношення побутових навичок у дітей з інтелектуальними порушеннями відповідно до вікових характеристик (Рис. 2.1).

Рис. 2.1. Діаграма розподілу співвідношення побутових навичок у дітей з інтелектуальними порушеннями відповідно до вікових характеристик.

На даному рисунку (рис. 2.1) видно, що переважна частина респондентів при відповіді на запитання: «Вкажіть, чи співвідносяться побутові навички (спілкування з однолітками, здатність до самообслуговування тощо) дітей з інтелектуальними порушеннями відповідно до їх віку» відповіло, що навички дітей не відповідають віку (86 %), решта відповіла, що навички дітей відповідають віку (14 %).

Наступне питання було спрямоване на виявлення порушень, що супроводжують дітей з інтелектуальними порушеннями та впливають на процеси адаптації. Результати показані на рис. 2.2.

Рис. 2.2. Діаграма розподілу супутніх порушень, що впливають на процеси адаптації у дітей з інтелектуальними порушеннями.

Відповідно до рис. 2.2, 34 % респондентів вважають, що дітям, які мають порушення опорно-рухового апарату адаптуватися важче. Також важче адаптуватися 29 % дітей, що мають діагноз ДЦП та 17 % дітей мають порушення зору. Проте, 12 % респондентів вважають, що до цієї категорії відносяться і діти із порушенням слуху.

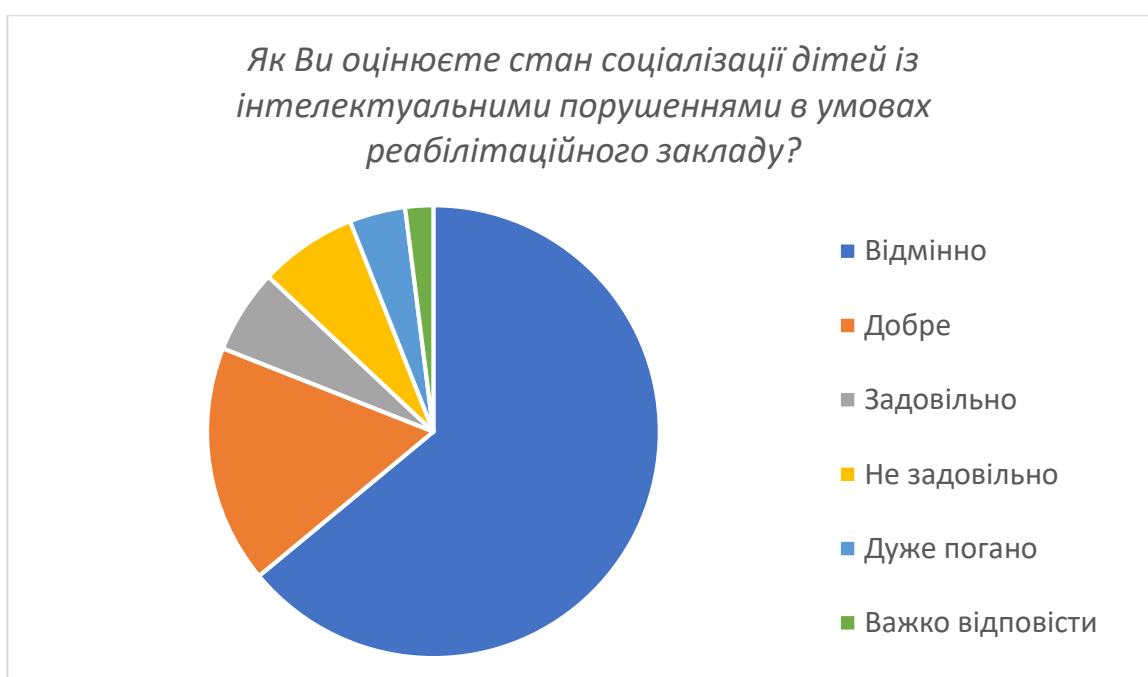

Рис. 2.3. Діаграма розподілу соціалізації дітей із інтелектуальними порушеннями в умовах реабілітаційного закладу.

Згідно отриманих даних (рис. 2.3), показано, що стан соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями у умовах реабілітаційного закладу є відмінним – 64 %. Також 17 % респондентів висловилося, що соціалізація хороша; задовільна - 6 % і 2 % важко відповісти. Варто зазначити, що 4 % респондентів вважають, що соціалізація в реабілітаційному закладі є дуже поганою.

Потім було поставлено питання, наскільки у реабілітаційних закладах створено сучасні умови для роботи з дітьми із інтелектуальними порушеннями. Результати подано на рис. 2.4.

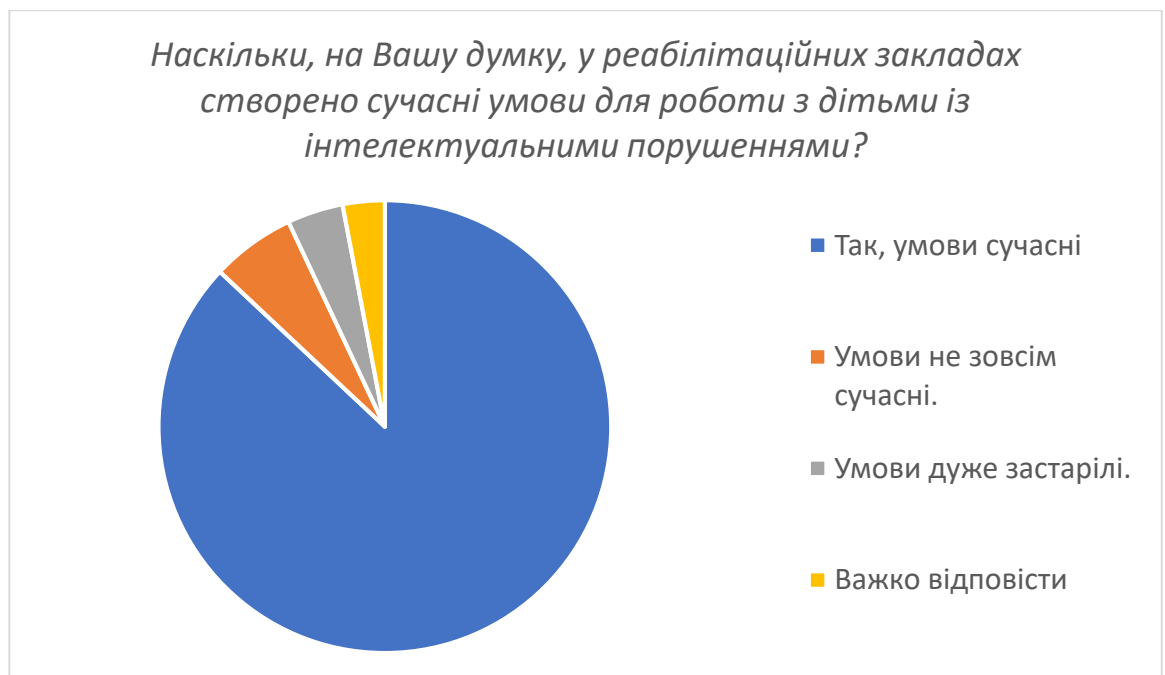

Рис. 2.4. Діаграма розподілу відповідей респондентів щодо створення сучасних умов для роботи з дітьми із інтелектуальними порушеннями у реабілітаційних закладах.

На представленій діаграмі (рис. 2.4) видно, що більшість респондентів вважають, що умови не зовсім сучасні (6 %). Також респонденти вважають, що умови сучасні (87 %), умови дуже застарілі (4 %).

Далі респондентам було поставлено питання щодо забезпечення комфортних умов в реабілітаційному закладі для дітей з порушеннями розвитку.

Рис. 2.5. Діаграма розподілу відповідей респондентів щодо забезпечення комфортних умов навчання дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах реабілітаційних закладів

На діаграмі (рис. 2.5) видно, що реабілітаційним закладам найбільше не вистачає пандусів та ліфтів (41 %) та спеціальних туалетів (29 %). Також ми можемо відмітити: багато респондентів запропонували свій варіант (18%), а також батьки вважають, що не вистачає наявності комп'ютерів (9%) та наявності дистанційного навчання (9%).

Рис. 2.6. Діаграма розподілу відповідей батьків щодо видів навчальної діяльності, які придатні для дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах реабілітаційних закладів.

На представленій діаграмі (рис. 2.6) видно, які види навчальної діяльності є набагато ефективнішими для дітей з інтелектуальними порушеннями на думку батьків: Індивідуальна навчальна діяльність (64 %), колективна навчальна діяльність (21 %), групова навчальна діяльність (15 %).

Рис. 2.6. Діаграма розподілу відповідей респондентів щодо матеріального стану сім'ї, яка виховує дитину з інтелектуальними порушеннями.

Як ми бачимо з представленої вище діаграми (рис. 2.6) при відповіді на запитання: «*Чи вважаєте ви що матеріальний стан сім'ї дитини, яка має інтелектуальні порушення, впливає на процеси адаптації?*», більшість респондентів відповіла, що матеріальний стан сім'ї впливає на процеси адаптації (82 %) . 12 % опитаних сказали, що важко відповісти, в той час 6 % респондентів вважають, що матеріальний стан сім'ї дитини не впливає на процеси адаптації.

За таким демографічним показником як стать, серед опитуваних у переважній кількості виділяються жінки – 90%. З іншого питання, де потрібно вказати вік, можна сказати, що найбільше представництво серед респондентів віку від 35 до 45 років.

Таким чином, за допомогою експертного опитування були виявлені основні проблеми реалізації соціально-побутової адаптації, які пов'язані, насамперед, з якістю соціальної підтримки, а по-друге з кількістю, оскільки представлена у малих кількостях.

З усього представленого можна дійти невтішного висновку, що соціально-побутова адаптація дітей з інтелектуальними порушеннями потребує поліпшення. Існуюча система забезпечує адаптацію дітей з порушенням інтелектуальних функцій. До недоліків можна віднести те, що при роботі з дітьми, більшість вчителів не мають відповідних етичних і професійних якостей.

Відмінною рисою сучасного суспільства є відсутність у держави чіткої програми соціальної підтримки дітей з інвалідністю. Загалом існує необхідність вироблення нових підходів до роботи з дітьми, що мають інтелектуальні порушення:

- відсутність механізмів вироблення та прийняття управлінських рішень щодо вирішення соціальних проблем дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах ринкових відносин;

- різким зниженням витрат на соціальну підтримку дітей з порушенням інтелекту та необхідністю розвитку відповідної інфраструктури;

- нестабільністю соціально-економічного розвитку суспільства, зростанням соціальної напруженості, міжособистісних та міжгрупових конфліктів, а також неоднозначне ставлення суспільства до відповідної категорії дітей;

- неефективністю системи підтримки дітей з інтелектуальними порушеннями та їх сімей, що склалася в даний час.

Такі підсумки дослідження дають певний аспект для роботи в даному напрямку і дозволяють дати деякі рекомендації, а також створити соціально-психологічний проект, в якому були б враховані всі дані, які отримані в результаті дослідження.

РОЗДІЛ 3

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ ОПАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВИХ НАВИЧОК ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В УМОВАХ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЗАКЛАДУ

3.1. Методичні рекомендації щодо набуття соціально-побутових навичок в умовах реабілітаційного закладу

В даний час нестабільне соціальне та економічне становище нашої держави веде до того, що діти з інтелектуальними порушеннями потребують більшої соціальної підтримки та соціально-побутової адаптації, ніж раніше.

У сучасних умовах, коли прогрес зробив крок вперед і людству відкрилися нові медикаментозні засоби, а також з'явилися нові методики, спрямовані на прискорення процесу соціальної адаптації дітей з інвалідністю, проблема соціальної підтримки дітей з порушенням інтелекту залишається надзвичайно значущою.

Проведене дослідження підтвердило гіпотезу про те, що соціально-побутова адаптація дітей з інтелектуальними порушеннями потребує поліпшення.

Результати експертного опитування підтвердили, що вдосконалення управління соціальною підтримкою потребує реалізації комплексу заходів щодо розвитку організаційно-технологічної інфраструктури, підготовки управлінських кадрів, розвитку соціологічного забезпечення. Напрями діяльності органів соціального та державного управління щодо вдосконалення їх діяльності виступили концептуальною основою для вироблення практичних рекомендацій:

- розробити технології роботи з дітьми, що мають інтелектуальні порушення, які б дозволили розкрити потенціал дітей, а також які позитивно впливали на емоційну сферу дитини;

- інформувати батьків дітей з інтелектуальними порушеннями, про можливості реалізації прав та гарантій шляхом позитивної соціально взаємодії із суб'єктами соціального управління, органами державної влади, спеціалізованими організаціями;

- вдосконалювати організаційно-технологічні основи соціально-побутової адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями;

- знайти можливість розробки та експериментальної перевірки ефективності застосування педагогічних технологій у сфері соціально-побутової адаптації дітей з порушенням інтелекту.

3.2. Аналіз результатів дослідження в практику роботи реабілітаційного закладу при роботі з дітьми з труднощами у навчанні

Для усунення, виявлених у ході проведення соціально-педагогічного дослідження, проблем дітей з інтелектуальними порушеннями, нами розроблено проект, покликаний задати позитивний вектор роботи у цьому напрямі.

Проект отримав назву «Допомога у соціально-побутовій адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах реабілітаційного закладу». Основною метою цього проекту є розвиток соціально-побутової адаптації даної категорії дітей. Також під час розробки соціально-педагогічного проекту було поставлено такі завдання:

1. Проаналізувати соціальний статус дітей з інтелектуальними порушеннями.

2. Розробити та апробувати цикл корекційно-розвиваючих занять для даної категорії дітей.

3. Забезпечити методичний супровід заходів проекту.

Відповідно до завдань було виділено плановані результати, які можуть бути отримані після втілення даного проекту в життя:

1. Поліпшення соціально-побутової адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями.

2. Отримання готової стратегії реалізації проекту.

3. Зміна законодавства у сфері соціальної підтримки дітей з інтелектуальними порушеннями.

Для чіткої реалізації проекту слід виділити певні цільові групи, які відповідно до поставлених їм завдань, займуться їх виконанням. Отже, було виділено наступні групи. Перша група буде займатися розробкою загальної стратегії реалізації проекту, а також упорядкуванням кошторису проекту, де прописані всі витрати. В другу групу увійдуть люди, що сконцентровані на реалізації наступних завдань проекту. Вони займатимуться діагностикою аудиторії та моніторингом діяльності установ та організацій із соціально-психологічної підтримки дітей з інтелектуальними порушеннями.

Третя група буде розбита на 3 підгрупи, які займатимуться наступним:

1. Розробка соціально-психологічних програм із соціальної підтримки дітей з порушенням інтелекту.

2. Апробація та запровадження соціально-педагогічних програм соціальної підтримки даної категорії дітей.

3. Інформаційно-методичне забезпечення основних заходів проекту.

Після виділення об'єкту, предмету, цілей та завдань дослідження, а також виділення запланованих результатів та основних цільових груп, слід перейти до опису необхідних етапів реалізації проекту.

Перший етап, здебільшого, було реалізовано в ході проходження виробничої та переддипломної практик, де було проведено низку діагностичних заходів, що включають дослідження за допомогою анкетного

опитування, а також експертне опитування серед працівників реабілітаційного закладу м. Києва. Ці методи дослідження виділили вже існуюче охоплення аудиторії, а також показали приблизний рівень поінформованості щодо соціально-побутової адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями.

Даний етап носить все ще підготовчий характер перед безпосередньою реалізацією проекту. На папері прописуються всі основні дії, що необхідні для реалізації і потім відбувається перехід на наступний етап.

На другому етапі відбувається розробка загальної стратегії реалізації проекту, складання плану заходів, пошук можливих співвиконавців. Після того, як проведено дослідження, знайдені співвиконавці слід перейти до активних дій. На цьому етапі передбачено безпосередню реалізацію проекту, тут співвиконавці роблять необхідні дії для втілення проекту в життя.

Усі співвиконавці повинні працювати у чіткій відповідності з діяльністю інших співвиконавців, таким чином, щоб їхня діяльність могла мати необхідний ефект.

На наступному етапі співвиконавці розробляють соціально-психологічні програми соціально-побутової адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями. Після цього відбувається апробація та впровадження циклу ігор, що спрямовані на формування соціально-побутової адаптації дитини. На цьому етапі передбачено безпосередню реалізацію проекту, тут співвиконавці роблять необхідні дії для втілення його в життя.

Співвиконавець, який відповідає за інформаційно-методичне забезпечення основних заходів проекту, здійснює такі заходи:

- розробка та розповсюдження інформаційно-просвітницьких матеріалів для батьків дітей з інтелектуальними порушеннями;
- розробка методичних рекомендацій та інформаційно-аналітичних матеріалів для фахівців, які займаються проблемами соціально-побутової адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями.

Четвертий етап передбачає, що після проведення всіх необхідних заходів щодо реалізації проекту слід через певний час провести повторний моніторинг з метою підтвердження чи спростування досягнення запланованих результатів. Даний етап покликаний показати ефективність реалізації проекту, буде проведено підбиття загальних підсумків реалізації заходів проекту, внесення змін та доповнень до програми.

У ході аналізу наявних даних щодо існування практики поліпшення соціально-побутової адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями встановлено, що такі дії здійснюються, але не регулярно та ефективність недостатньо висока. Тому життєздатність проекту має певну основу.

Даний проект здатний вплинути на перегляд відносин викладацького складу в реабілітаційних закладах у сфері соціально-побутової адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями.

Проект своєю життєздатністю завдячує готовності керівництва установи реабілітаційного закладу до участі у проектній діяльності. За успішного виконання буде підвищено ефективність соціально-побутової адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями.

Загалом проект є життєздатним і може бути реалізований у всій своїй повноті відповідно до плану.

ВИСНОВКИ

1. У ході написання кваліфікаційної роботи була досягнута мета дослідження, а також виконано всі поставлені завдання. Була розкрита сутність та специфіка соціально-побутової адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах реабілітаційного закладу. Проаналізовано теоретичні аспекти інтелектуальних порушень у дітей, а також визначено проблеми та перспективи покращення соціально-побутової адаптації зазначеної категорії дітей.
2. Під час роботи над першим розділом, використовуючи теоретичні джерела з даної тематики, ми описали основний зміст соціально-побутової адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями на основі спеціальної літератури.
3. Другий розділ був присвячений соціально-педагогічному дослідженню, за допомогою якого слід було діагностувати існуючі проблеми опанування соціально-побутових навичок у дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах реабілітаційного закладу. Підсумком другого розділу роботи стала діагностика однієї з головних проблем – щодо підготовки дітей до соціально-побутової адаптації з інтелектуальними порушеннями в умовах реабілітаційного закладу.
4. Визначено, що якість надання соціально-психологічної підтримки в реабілітаційному закладі знаходиться не на найвищому рівні, що може бути викликано такими обставинами як:
  - відсутність механізмів вироблення та прийняття управлінських рішень щодо вирішення соціально-психологічних проблем дітей з інтелектуальними порушеннями.
  - різким зниженням витрат на соціально-педагогічну підтримку дитини з порушенням інтелекту та необхідністю розвитку відповідної інфраструктури;

- нестабільністю соціально-економічного розвитку суспільства, зростанням соціальної напруженості, міжособистісних та міжгрупових конфліктів, а також неоднозначне ставлення суспільства до дітей з інтелектуальними порушеннями;
- неефективність системи підтримки дітей з інтелектуальними порушеннями та їх сімей, що склалася в умовах сьогодення.

5. Представлено такі рекомендації:

- розробити технології роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями, які б дозволили розкрити потенціал дітей, а також які позитивно впливають на емоційну сферу дитини;
- інформувати батьків дітей з інтелектуальними порушеннями про можливості реалізації прав та гарантій шляхом позитивної соціальної взаємодії із суб'єктами соціального управління, органами державної влади, спеціалізованими організаціями;
- удосконалювати організаційно-технологічні основи соціально-побутової адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями;
- знайти можливість розробки та експериментальної перевірки ефективності застосування педагогічних технологій у сфері соціально-побутової адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурнос В. В. Ігрові методи навчання — передумова інтелектуального та творчого розвитку особистості школярів / В. В. Бурнос, А. О. Каплунова. - Педагогічна майстерня – №5(53). – 2015. – С. 11–15.
2. Державний стандарт початкової базової і повної освіти. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/462-2011> (дата звернення: 29.08.2023).
3. Державний стандарт початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/607-2013> (дата звернення: 30.08.2023).
4. Гаврилов О. В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі: навч. Посіб. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. 308 с.
5. Галецька, Ю. В. Формування соціально-побутових навичок у дітей з помірною та важкою розумовою відсталістю : автореферат... канд. пед. наук, спец.: 13.00.03 – корекційна педагогіка. К.: Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2015. 18 с.
6. Гіренко Н. А., Кізіченкова С. М. Світ навколо тебе: 5 клас: навч. посіб. із соціальнопобутового орієнтування для спец. загальноосвіт. навч. закл. для розумово відлих дітей. К.: Либідь, 2015 р. 80 с.
7. Гіренко Н.А. Соціально-побутове орієнтування в допоміжній школі: метод. посіб. для студ. дефектом. факультету за спец. 6.010100 Дефектологія. Слов'янськ, 2011. 130 с.
8. Гра як метод виховання. Нова педагогіка. URL: <http://www.novapedahohika.com/> (дата звернення: 1.08.2023).
9. Докшина Н., Л. Самбурська Діти які мають особливості психофізичного розвитку. Психолог, 2004. №44, С. 22–27.
10. Миронова С.П. Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності: підручник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. 260 с.

11. Нормативно-правова база МОН України URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalnaserednya/normativno-pravovabaza1.html> (дата звернення: 29.08.2023).
12. Навчальні програми для підготовчого, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів: Міністерство освіти і науки України. URL: http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/693/navchalni_programi11 (дата звернення: 06.09.2023).
13. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: наук.-метод. зб. Вип. 3. Ч. 1. К., 2012. 180 с.
14. Психологія розумово відсталих дітей (тексти лекцій): навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Укл. І. Ю. Ужченко. Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 256 с.
15. Синьов В.М., М. П. Матвеева, О. П. Рохліна Психологія розумово відсталої дитини: підручник. К.: Знання, 2008. 359 с.
16. Соціально-побутове орієнтування: програми для 5-10 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей. Укл. Н. А. Гіренко, Г. М. Мерсіянова. К.: Знання, 2009. 39 с.
17. Аксаміт Д., Н. С. Гаврилова Система навчання, виховання та реабілітації дітей з порушеннями розумового розвитку в Україні та Польщі. Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки, 2018. Вип. 12. С. 19-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apko_2018_12_4 (дата звернення: 06.09.2023).
18. Коваленко В. Є. Взаємодія закладів позашкільної та загальної середньої освіти у процесі соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями. Педагогіка та психологія, 2019. Вип. 61. С. 81-90. — URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ped_2019_61_11 (дата звернення: 06.09.2023).
19. Белова Л. О. Реформування системи управління освітою за умови децентралізації місцевого самоврядування. Актуальні проблеми державного управління, 2014 № 1. С. 109-118.

20. Вербовський І. А. Нормативно-правове регулювання організації інклюзивної освіти в Україні. Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи, 2020. № 9, С. 75-78.

21. Войтюк І. В., Горішна. Корекція мислення дітей старшого дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями засобами нетрадиційної зображувальної діяльності. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова: 2020. С. 5-8.

22. Вплив децентралізації на розвиток інклюзивної освіти в громадах. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій університету «Україна», 2015. № 18. С. 30–34.

23. Дидактичні основи навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку: Методичний посібник. Суми, 2014. 114 с.

24. Діти з особливими потребами: пріоритетні напрями державної політики України в галузі освіти, соціального захисту й охорони здоров'я. Особлива дитина: навчання і виховання, 2021. № 3, С. 20-29.

25. Проблеми впровадження інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в Україні. Acta Paedagogica Volynienses, 2016. № 5. С. 150-157.

26. Кудярьська Т. Інклюзивна освіта: від основ до практики [Монографія]. Київ: ТОВ «АТОПОЛ», 2019. 152 с.

27. Мельничук О. Теоретичні і практичні підходи до впровадження інклюзивної освіти: сучасні наукові дослідження. Освітній простір України, 2019. № 17, С. 346-351.

28. Нічуговська, Л. І., Ніколенко, Л. М., & Вовченко, Г. О. Становлення та розвиток інклюзивної освіти в Україні. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія, 2021. № 27, С. 54-60.

29. Томалья Т. С. Формування інформаційної компетентності учнів інклюзивного класу з порушенням інтелектуального розвитку. Bulletin of the

Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University. Series «Pedagogical Sciences», 2018. № 1, С. 200-205. (2018).

30. Чеботарьова О.В. Нормативно-правове забезпечення розвитку інклюзивної освіти в Україні. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки, 2020. № 4, С. 309-312.

31. Сучасні технології навчання дітей з інтелектуальними порушеннями в Новій українській школі. Інноваційні підходи в освіті та реабілітації дітей із особливими освітніми потребами, Київ, Україна. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/> (дата звернення: 7.09.2023).

32. Чупахіна С. В. (2020). Психофізіологічні особливості опанування учнями з інтелектуальними порушеннями інформаційно-комунікаційними технологіями. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, 2020. № 6 (162). С. 156- 166. doi: 10.5281/zenodo.3731333.

33. Особливості розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями в сучасному освітньому просторі. Особлива дитина: навчання і виховання, 2020. № 3(96). С. 36-46.

34. Matson, J. L., & Issarraras, A. Trends in the development of inclusive education in Ukraine. Educational Dimension, Handbook of intellectual disabilities. Cham: Springer, 2019. № 55. P. 1093-1103.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкетне опитування «Основні проблеми соціально-побутової адаптації дітей з інтелектуальними порушеннями»

Анкета повністю анонімна. Ваша думка є дуже важливою для нас. Дякуємо!

1. Вкажіть, чи співвідносяться побутові навички (спілкування з однолітками, здатність до самообслуговування тощо) дітей з інтелектуальними порушеннями відповідно до їх віку:

1. Навички дітей із інтелектуальними порушеннями не відповідають віку.
2. Навички дітей із інтелектуальними порушеннями відповідають віку.
3. Я не володію інформацією.

2. Які порушення, що супутні у дітей з інтелектуальними порушеннями, більше впливають процеси адаптації ?

1. Порушення зору.
2. Порушення слуху.
3. Порушення опорно-рухового апарату.
4. Дитячий церебральний параліч.
5. Затримка психічного розвитку.
6. Я не володію інформацією.

3. Як Ви оцінюєте стан соціалізації дітей із інтелектуальними порушеннями в умовах реабілітаційного закладу?

1. Відмінно.
2. Добре.

3. Задовільно.
4. Не задовільно.
5. Дуже погано.
6. Важко відповісти.

4. Наскільки, на Вашу думку, у реабілітаційних закладах створено сучасні умови для роботи з дітьми із інтелектуальними порушеннями?

1. Так, умови сучасні.
2. Умови не зовсім сучасні.
3. Умови дуже застарілі.
4. Важко відповісти.

5. На Вашу думку, чого не вистачає реабілітаційним закладам, для забезпечення комфортних умов навчання дітей з інтелектуальними порушеннями?

1. Спеціальних туалетів.
2. Пандусів та ліфтів.
3. Спеціальних технічних засобів та меблів.
4. Зручних їдалень.
5. Інформаційних екранів у фойє, коридорі, класах.
6. Нових комп'ютерів та інтерактивних дошок.
7. Можливості дистанційного навчання.
8. Інше.
9. Важко відповісти.

6. Які види навчальної діяльності, на вашу думку, більш придатні для дітей з інтелектуальними порушеннями?

1. Індивідуальна навчальна діяльність (один на один з педагогом).
2. Колективна навчальна діяльність (діти займаються одне з одним під наглядом спеціального педагога).

3. Групова навчальна діяльність (педагог працює із класом).

4. Важко відповісти.

7. Оцініть якість роботи освітян з дітьми з особливими освітніми потребами:

(Вкажіть оцінку за 10-бальною шкалою, обведіть потрібну цифру)

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

8. Чи вважаєте ви що соціальний стан сім'ї дитини, яка має інтелектуальні порушення, впливає на процеси адаптації?

1. Так, впливає.

2. Ні, не впливає.

3. Важко відповісти.

9. Вкажіть вашу стать

1. Чоловіча.

2. Жіноча.

10. Вкажіть ваш вік:

Додаток Б

Анкетне опитування: «Підвищення якості соціальної підтримки дітей з інтелектуальними порушеннями»

Дане опитування проводиться в рамках виконання кваліфікаційної роботи та є важливою частиною дослідження, присвяченого підвищенню якості соціальної підтримки дітей з інтелектуальними порушеннями. Анкета повністю анонімна. Ваша думка є дуже важливою для нас. Дякую.

1. Як ви вважаєте, чи є соціальна підтримка дітей з інтелектуальними порушеннями є актуальним питанням сучасності?

- 1) так;
- 2) ймовірно так;
- 3) ймовірно ні;
- 4) ні.

2. Чи потребують сім'ї, що виховують дитину з інтелектуальними порушеннями соціальної підтримки?

- 1) так;
- 2) ні;
- 3) важко відповісти.

3. Як ви, вважаєте, чи достатньо приділяється уваги дітям з інтелектуальними порушеннями з боку держави?

- 1) достатньо;
- 2) не повною мірою;
- 3) не приділяється.

4. Як суспільство загалом ставиться до дітей з особливими освітніми потребами?

- 1) позитивно, надає допомогу;
- 2) нейтрально;
- 3) не діє;
- 4) важко відповісти

5. *Яким шляхом здійснюється адаптація дітей з інтелектуальними порушеннями у суспільство?*

- 1) розробка спеціальних програм державою;
- 2) надання спеціального обладнання;
- 3) надання пільг;
- 4) спеціальні шкільні програми.

6. *На Вашу думку, чого зараз потребують діти з інтелектуальними порушеннями?*

- 1) у соціальному обслуговуванні;
- 2) у підвищенні соціальних виплат;
- 3) у збільшенні соціальних послуг;
- 4) у покращенні якості медичного обслуговування.

7. *Як держава піклується про дітей з інтелектуальними порушеннями?*

- 1) медичне обслуговування;
- 2) соціальне обслуговування;
- 3) транспортне забезпечення;
- 4) призначення різних пільг.

8. *Що б Ви хотіли змінити у наданні допомоги дітям з інтелектуальними порушеннями? (Виберіть не більше 3 варіантів)*

- 1) поліпшення соціального обслуговування;
- 2) поліпшення медичного обслуговування;
- 3) додаткове фінансування у цій сфері з державного бюджету;

- 4) удосконалення відповідного законодавства;
- 5) підвищення ефективності та значущості соціальної підтримки.
- б) важко відповісти

9. Вкажіть Вашу стать:

- 1. Чоловіча
- 2. Жіноча

10. Вкажіть ваш вік: _____